

Значення криміналістики у сучасному світі полягає у тому, що вона забезпечує єдність теорії та практики, перетворюючи абстрактні правові принципи на конкретні інструменти пізнання й доказування. Вона формує культуру мислення слідчого, сприяє розвитку аналітичних і прогностичних навичок, необхідних для ефективного вирішення криміналістичних завдань. У підсумку, криміналістика стає невід'ємною частиною інтелектуальної основи правосуддя, що гарантує реалізацію принципів верховенства права, невідворотності покарання та захисту прав людини навіть у найскладніших умовах глобальної нестабільності.

Таким чином, сучасна криміналістика – це наука майбутнього, що поєднує традиції, науковий досвід і інновації, забезпечуючи високий рівень професійної діяльності правоохоронців та ефективність системи кримінального судочинства в Україні і світі.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Коновалова В. О. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2 / за ред. Шепітька В. Ю. Харків : Право, 2019. 328 с.

2. Криміналістика : підручник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 4-те вид., перероб. і допов. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 820 с.

3. Волобуєв А. Об'єкт, предмет і система криміналістики: сучасні уявлення і тенденції. *Криміналістика і судова експертиза*. 2025. Вип. 70. С. 77–88. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2025.70.06>

4. Шевчук В. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 3 (28). С. 11–27. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.3.2022.02>

Гринько Дмитро Юрійович,

аспірант кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Інституту права ім. Князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління

персоналом, співробітників Державного бюро розслідувань України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КАТУВАННЯ ТА НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ, ЯКІ ВЧИНЯЛИСЯ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

09.07.2022 року Верховною радою України прийнятий Закон «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Закон урегулює процеси створення і функціонування обліку геномної інформації людини, удосконалює роботу правоохоронних органів із розслідування злочинів та встановлення осіб, які їх вчинили, дозволяє покращити роботу з розшуку зниклих безвісти та ідентифікації невпізнаних осіб [1].

Законом передбачено врегулювання як обов'язкової державної, так і добровільної реєстрації геномної інформації людини. Чітко визначено категорії осіб, які підлягають обов'язковій реєстрації:

- особи, притягнені до кримінальної відповідальності за вчинення умисних злочинів проти життя, здоров'я, статевої свободи, статевої недоторканості особи, щодо яких обрано запобіжний захід;

- особи, які вчинили злочини проти життя, здоров'я, статевої свободи, статевої недоторканості особи, до яких за рішенням суду застосовані примусові заходи медичного характеру;

- особи, засуджені за вчинення умисних злочинів проти життя, здоров'я, статевої свободи, статевої недоторканості особи;

- особи, які засуджені та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі або мають незняту чи непогашену судимість за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, а також усіх категорій злочинів проти статевої свободи і статевої недоторканості особи;

- невпізнані трупи;

- особи, зниклі безвісти;

- близькі родичі осіб, зниклих безвісти.

З урахуванням досвіду ідентифікації загиблих та закатованих осіб пропонується встановити механізм відбору біологічних зразків осіб, які добровільно вступають або

призиваються на військову службу, і військовослужбовців та за потреби забезпечити подальшу їх ідентифікацію. Громадяни України, які бажають добровільно внести свої дані до згаданого реєстру, мають самостійно це оплатити [1, 2].

Слід зазначити, що вказана проблема полягає в площині біології, судової медицини, криміналістики, де слід відмітити дослідження, які проводила низка вітчизняних та іноземних науковців, до яких можливо віднести наукові праці таких вчених, як М.Г. Пименов, В.Ю. Кульгін, А.Ю. Кондрашов, С.А. Рогаєв, Е.И. Аббасов, Р.Г., Повх, А.С. Романчук, С.М. Єрмолаєва, А.О. Лагус, В.І. Топчій, В.В. Гуртова, С.В. Вербова Л.В. Журавльова та інші [3, с. 248; 4, с. 175–176; 5, с. 45–47].

Молекулярно-генетичні дослідження наразі призначені вже понад 6 тисяч експертиз щодо встановлення особи, з яких близько 40 відсотків вже виконані. Саме тому зараз надзвичайно актуальним є створення інструменту для накопичення та систематизації даної інформації, надання їй правового статусу для використання як доказової бази у процесі доведення злочинів проти України. Світовий досвід з ведення подібних обліків свідчить про доцільність створення єдиної бази даних ДНК. За таким принципом ведуться бази даних ДНК в США, Великобританії, Польщі, Німеччині, Італії, Іспанії, Франції, в яких визначено одного тримателя та адміністратора бази даних ДНК, в якій акумулюється знеособлена геномна інформація усіх категорій, визначених в законі. Саме тому прийнятий закон передбачає створення державної бази даних ДНК, яка повинна бути єдиною, щоб бути ефективною. Доступ до неї з метою перевірки може бути наданий колу правоохоронних органів та органів розвідувальної діяльності у встановленому порядку.

Нараз знаходиться на обліку близько 45 тисяч ДНК-профілів, понад половину з яких встановлені зі слідів, вилучених з місць скоєння злочинів, і лише одна четверта ДНК-профілів у базі даних, – це зразки підозрюваних осіб.

Даний закон дозволить експертам-криміналістам та судовим медикам отримати дієвий інструмент із вдосконалення роботи з ідентифікації осіб, значно підвищить ефективність розкриття злочинів та скоординує зусилля правоохоронних органів у сфері боротьби із злочинністю.

На грудень минулого року зафіксовано 51504 осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні умисних тяжких чи особливо тяжких злочинів проти основ національної безпеки України,

життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи, власності, громадської безпеки, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. За Законом, ці особи вже мали би бути в Електронному реєстрі геномної інформації людини.

Отже, враховуючи ефективність міжнародних практик та виконання Україною міжнародних зобов'язань, прийняття цього Закону сприятиме як профілактиці злочинності, так і боротьбі зі злочинністю та ефективному виконанню правоохоронними органами їхніх функцій (розшуку безвісти зниклих осіб і ідентифікації невпізнаних осіб). Як наслідок, вдосконалиться робота правоохоронних органів та полегшиться розслідування найбільш важких кримінальних справ, особливо у випадку, якщо особа вчинила злочин повторно.

Окремо має бути приділена увага послідовності проведення слідчих дій, у тому числі при призначенні судових експертиз у кримінальному провадженні. З огляду на те, що методи молекулярно генетичного дослідження є руйнуючими, встановлення після його проведення, наприклад, папілярного візерунку у слідах рук стає неможливим, а тому усі необхідні експертні дослідження мають бути проведені до молекулярно-генетичної експертизи. З іншого боку, при вилученні слідів рук і проведенні дактилоскопічної експертизи мають застосовуватися технічні засоби і методи, що забезпечують збереження ДНК. Зокрема, експерти радять застосовувати порошки на сажовій основі, дактилоскопічні плівки на колоїдній основі, використовувати стерильні пензлики [5, с. 177, 6–8].

У висновку варто було б забезпечити гарантії прозорості та незалежної роботи зі збирання, зберігання і використання зразків ДНК. Наразі ніяк не враховані потенційні корупційні ризики та можливості для зловживання інформацією, зокрема щодо її передачі для інших цілей іншим органам. Зазначено, що порядок доступу до геномної інформації, зареєстрованої в Електронному реєстрі, та її використання визначається держателем Електронного реєстру.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>.

2. Закон України «Про судову експертизу». <https://ips.ligazakon.net/document/T403800>.

3. Мудрецька Г. В., Цикова О. В. Проблеми використання даних ДНК аналізу під час розслідування злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Ужгород, 2014. Вип. 26. С. 246–249.

4. Степанюк Р. Л. Особливості призначення судової молекулярно-генетичної експертизи під час розслідування вбивств. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. Дніпро, 2019. № 3. С. 174–180.

5. Петричук С. В. Особливості призначення та проведення молекулярно-генетичних експертиз. *Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів* : матеріали круглого столу (м. Київ, 25 лют. 2015 р.). Київ, 2015. С. 45–48.

6. Афанасьєва К. В. Деградація ДНК в судовій молекулярно-генетичній експертизі. *Теорія та практика судово-експертної діяльності* : матеріали VIII міжвід. конф. (м. Київ, 27 лист. 2019 р.). Київ, 2019. С. 29–33.

7. Аббасов Р.Г., Повх А.С., Романчук С. М. Методика проведення молекулярно-генетичних досліджень. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2018. 45 с.

8. Єрмолаєва А.О., Лагус В.І. Особливості збирання, зберігання та направлення біологічних слідів людини на молекулярнобіологічну експертизу: Методичні рекомендації ДН ДЕКЦ МВС України. Київ, 2006. 134 с.

Губенко Іван Володимирович,

аспірант науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ

Нині інженерно-екологічна експертиза є надто актуальною і затребуваною в державі у зв'язку із надвеликою шкодою